VRAGEN INZAKE BOSNEGER-VOLKSRECHT

DOOR

Prof. dr J. PRINS

Dit artikel heeft ten doel de aandacht der kenners van Suriname en zijn Bosnegers te vestigen op allerlei vragen, welke opkomen bij een poging om een stelselmatig en overzichtelijk geheel te maken van de ongeschreven rechtsregels, die gelden in de samenleving van deze Bosnegers.

De schrijver heeft belangstelling voor niet-Westers ongeschreven recht in het algemeen, en hoopt, dat men hem helpen zal, sommige hieronder aangegeven problemen op te lossen.

I. VOLKSORDENING

§ 1. *De stam.*

De meeste Surinaamse publicaties, die een beschrijving der Bosnegergemeenschappen bevatten, beginnen met de grootste collectiviteit, de stam. Ik wil mij hierbij aansluiten, hoewel ik mij afvraag, of het niet de voorkeur verdient bij de kleinste bloedgemeenschap, de mbē of bere te beginnen.

Intussen zou ik willen pleiten voor grotere vastheid in de terminologie, zowel in serieuze publicaties als in ambtelijke stukken.

In aansluiting op het wetenschappelijke spraakgebruik, dient men m.i. onder „stam” te verstaan: een binnen bepaalde territoriale grenzen levende gemeenschap, wier leden — die al of niet in groepen georganiseerd kunnen zijn — zich door bloedverwantschap onderling verbonden gevoelen; een gemeenschap, die zelfgenoegzaam is, onafhankelijk van anderen kan bestaan. Dit alles is dunkt me, met b.v. de Aukaners en de Saramaccaners het geval ¹⁾.

¹⁾ Het is bepaald verwarrend, als men in een belangrijk ambtelijk rapport (lit r3) leest over „de bewoners van Gansee, een zeer gemengd

Hoe is het eigenlijk met *de grenzen* der stamgebieden in Suriname gesteld? De stroomtrajecten zijn duidelijk afgeperkt, maar vaag zijn de landgrenzen buiten het gezicht der rivieren. Belangrijker lijkt evenwel deze vraag: is *alle* land- en watergebied, waarop b.v. de stam der Aukaners zich zekere rechten toekent — welke die dan mogen zijn — opgedeeld onder de lo's van de stam? Of is er gebied, waarvan men zeggen kan: het is van de Aukaners, of van de Saramaccaners, zonder dat men er aan kan toevoegen: het behoort aan deze of gene *lo*? Er is m.i. alle reden om deze vraag te stellen. Immers, wij lezen in de (hieronder veel geraadpleegde) verhandeling van VAN LIER en DE GOEJE: (lit. 12) „Wat boven het bovenste en beneden het benedenste Djuka-dorp ligt, is domeingrond van den granman; vroeger strekte men dat zelfs uit tot de zeekust en de bovenrivier beschouwen zij nog steeds als eigendom van den granman”.

Hier rijst dadelijk de vraag: hoe en waarom is die verandering tussen vroeger en nu tot stand gekomen? Om welke rechten en bevoegdheden gaat het, als men spreekt van „eigendom van den granman?”

Zeker zal de schrijver niet gedacht hebben aan eigendom in de zin van het (Surinaamse) Burgerlijk Wetboek, noch aan „allodiaal eigendom en erfelijk bezit”, welke term, blijkens BRUYNING's studie (lit. 1) alleen kan aanduiden: hetzij eigendom, hetzij bezwaarde eigendom, hetzij erfpacht. En wat bedoelt men wanneer men spreekt van „domeingrond” van de granman? Tenslotte: in hoeverre erkent de Regering in Suriname bevoegdheden, rechten en plichten van de granman, zeg: van de Aukaners, op grond? Hoe noemt zij die rechten?

De geachte schrijver, die ik zo juist heb aangehaald, vermeldt wel iets van de bevoegdheden van de granman. Zo zouden de Aukaners vroeger wel aan sommige groepen buitenstaanders uit het kustgebied of aan „Indianen” passage over water en land belet hebben, of een vaarverbod op de bovenrivier gelegd hebben.

De Trio-Indianen zouden ondergeschikt zijn aan de granman der Djuka's, de Oajana-Indianen aan die der Boni's. Maar was dit nu een kwestie van politiek overwicht of hing zij samen met

dorp, behorende tot de stammen der Awana's” (volgen nog 9 andere „stam”-namen). Hier evenwel is met „stam” bedoeld: de „lo”, waarover later gehandeld zal worden. De „lo” is nooit „zelfgenoegzaam”, alleen al door de huwelijksbetrekkingen, zoals nog nader zal worden besproken.

genoemde domeinpretenties? (als het zo genoemd mag worden). Erkenden deze Indianenstammetjes hun ondergeschiktheid, zijn zij b.v. jegens Djuka's of Boni's gehouden tot bepaalde prestaties?

Eenmaal verbood de Aukaner granman zijn onderhebbenden „nieuwe grondjes te kappen” aan de Lawa. Vergeefs overigens (12 p. 158).

Elke stam heeft zijn eigen gebied, en stroperij door jagers, vissers en balata-zoekers wordt streng gestraft volgens MORTON KAHN, 10 p. 92). Men zie ook het door MICHELS aangehaalde rapport van de bosopzichter JUNKER van 21 November 1918 (13 p. 28, 33, 34). Vraag: wat is er betreffende grondgeschillen in dit verband te vinden in Suriname's archief? *Hoeveel stammen* kent men in Suriname?

Dit staat niet helemaal vast. MELVILLE en FRANCIS HERSKOVITS laten de vraag rusten. MORTON KAHN noemt: Saramaccaners, Aukaners, Bonni's (Boni's); verder de „Matawaai”, de „Quintee Matawaai” en de „Paramacca”, welke hij minder belangrijk vindt. De Quintee-Matawaai heet elders een „sub-tribe” — maar wat is dit? COSTER (13 passim) kende in 1866 slechts vier stammen: Aucaners, Saramaccaners, Matuari's, Boni's. WONG (17 v.v.), de districtscommissaris, noemt er vijf: Aucaners, Saramaccaners, Matuari's, Paramaccaners, Boni's. Maar hij is in twijfel, of de Pinassi-lo niet geheel zelfstandig is, en wat te zeggen van de Koeroenti- of Koffiemakkanegers? ¹⁾

Maar wat is het standpunt der Regering: hoeveel stamhoofden-granmans erkent zij? En stelt zij die der Boni's aan, die naar het schijnt, meestal op Frans gebied vertoeven?

§ 2. *De stam als rechtsgemeenschap; zijn organen.*

De stam is drager van zekere *rechten* op grond en water: de juiste inhoud dezer rechten kunnen wij niet omschrijven. Gemakshalve zou ik ze voorlopig contrôlerecht willen noemen, hopende dat nadere gegevens misschien een betere term zullen doen (uit)vinden.

Zulke goederen als het „krutuhoso” van de granman, of de vereringsplaats van de Aukaner god „Gwangwella” zijn blijkbaar als stambezittingen te beschouwen.

¹⁾ Men zie ook H. TEN KATE in *Encycl. Ned. W.I.*, 1914, sub voce Boschnegers, en R. D. SIMONS in *Encycl. Winkler Prins*, ed. 6, 1949, s.v. Bosnegers.

En de „granman” zelf is te beschouwen (en wordt door de Regering behandeld) als het voornaamste orgaan van die rechtsgemeenschap, hoewel niet met enige zekerheid blijkt, of de granmans der kleine stammen Paramacca en Matuari op gelijke voet worden behandeld door de Regering als die van b.v. de Saramaccaners. VAN LIER heeft veel aandacht gehad voor de positie van de granman der Aukaners.

„Niets, hetzij geestelijk of sociaal, wordt er verricht, dat niet uit naam van de granman geschiedt” (Zie ook 13 p. 11). Allerlei maatschappelijke en rituele handelingen vallen er onder, blijkens VAN LIER: het te water laten van een boot, het bouwen van een hut en veel meer. Toen deze schrijver posthouder bij de Aukaners was, van 1919 tot 1925, waren de waardigheden van „opperpriester” en „groot-opperhoofd” in één hand. (Zie § 3). Had aldus de granman de leiding bij veelsoortige plechtigheden, op één daarvan zij hier aan de hand van VAN LIER's mededelingen, bijzondere aandacht gevestigd.

De granman heeft zowel de „rituele” als de „bestuurlijke” leiding bij zekere plechtigheden, die jaarlijks (of driejaarlijks?) gehouden worden — of werden — als belangrijk onderdeel van de cultus van Gwangwella, alias Grantatá. VAN LIER vermeldt daarbij, dat een eedsaflegging in tegenwoordigheid van de heilige „bundel” van Gwangwella het blijkbaar hoogtepunt van de ceremoniën moet zijn. Alle manlijke en vrouwelijke stamleden dienen daaraan deel te nemen. Door zo'n eed wordt men volgens VAN LIER in 't stamverband opgenomen.

Deze belangrijke mededeling betreffende de Aukaners geeft aanleiding tot allerlei vragen. Allereerst: is dit een initiatie? Maar de schrijver zegt verder, dat de eed om de drie jaar moet worden vernieuwd. Is hier uit af te leiden, dat alleen wie voor de eerste maal zweert, daarmee als volwaardig stamlid erkend is? Wat zijn dan de gevolgen, als men de eed niet na drie jaar vernieuwt? Kent men overeenkomstige gebruiken bij andere stammen?

In een tussen haakjes geplaatste aantekening wordt gezegd „Ook mensen, die niet tot de stam der Djuka's behoren, kunnen zweren”. Wat zijn de rechtsgevolgen van zo'n eed, afgelegd door een buitenstaander? Kan ook b.v. een ingezetene van Paramaribo zo'n eed afleggen? Maakt dit hem tot een stamgenoot? Met de rechten en plichten daarvan, b.v. vis- en kaprechten? Zo ja, wordt men ingedeeld bij een lo? (17 p. 300 v.v.; 12 p. 292, 155, 156, 181-183).

Tot de bevoegdheden van de granman der Aukaners behoort verder het volgende: *a*) een soort veto-recht op de verkiezingsuitslag, als lagere hoofden worden gekozen, *b*) een zeker veto-recht op de uitspraken van de Gran krutu, de volledige vergadering van zijn onderhebbenden, *c*) vergunning te geven of te weigeren aan hem, die wil jagen, vissen of houtkappen op „domeingrond” (12 p. 156, 254, 257), *d*) jaarlijks zekere heren-, diensten te vorderen n.l. „het jaarlijks kappen der grondjes voor de granman, waarvoor elk der lo's enkele mannen levert”, *e*) bij uitsluiting de betrekkingen met de Regering te Paramaribo te regelen.

Vraag: hoe is dit in de andere stammen? Wat b.v. aangaat de (door mij zo genoemde) „herendiensten”, zegt MORTON KAHN van de granman der Saramaccaners, dat er geen voorrechten bestaan, noch voor de granman, noch voor zijn „kapiteins”. Zij moeten hun eigen kost verdienen

Het moet dus met de granman der Saramaccaners anders gesteld zijn? MICHELS geeft in zijn reisrapport een hoog denkbeeld van het prestige van de granman der Saramaccaners. Het is onduidelijk, wat MORTON KAHN bedoelt, als hij zegt, dat de granman (der Saramaccaners) „and his captains have an annual meeting to make laws for the coming year”.

MELVILLE en FRANCIS HERSKOVITS menen, dat de saamhorigheid van de stam en het centraal gezag van de granman onder de Saramaccaners feiten van veel minder betekenis zijn dan voor de Aukaners. Immers „tribal assemblies as were reported from Awka-people on the Marowijne were here not called regularly. The autonomy of village and clan seemed almost unquestioned”.

Intussen krijgt men een sterke indruk van des granmans gezag uit VAN LIER's mededeling over Blijmoffo. Dit grootopperhoofd uit de vorige eeuw heeft eenvoudig de afschaffing van de doodstraf gedeclareerd. En de Aukaners zijn nooit op dit voorschrift teruggekomen

De Aukaner granman — de „13e lo” volgens VAN LIER — mag nooit rouwdragen. De schrijver toont elders aan, dat rouwdragen zekere gewichtige rituele en sociale gevolgen heeft, waarom dit verbod voor een granman in functie begrijpelijk is. Hoe is dit bij Saramaccaners, Paramaccaners, Matuari's, Boni's? Minder doorzichtig is het verbod, voor hem geldende, om uit dezelfde „familie” [= matrilineale verwantengroep] meer dan eens een bruid te kiezen, alsook het vroeger geldende verbod — waarom is het afgeschaft? — voor zijn weduwe of gescheiden vrouw, om te hertrouwen.

Ligt hierin iets van magische vrees?

Alweer, hoe is dit bij de andere stammen?

Na de granman, officiëel „groot-opperhoofd”, komt men een reeks titularissen tegen: zijn ondergeschikten.

Alleen gran-fiscari of groot-fiscaal, majoor, hoofdkapitein, schijnen waardigheden met stam-gezag aan te duiden.

De groot-ficaal — die echter geen „fiscalen” onder zich heeft — is hulp voor het wereldlijk gezag, in het bijzonder voor justitie. Doch wat hij precies doet, en hoe hij het doet, is niet duidelijk. Vroeger zouden de Aukaners er twee gehad hebben, één voor de opōningre en één voor de bilo-ningre. Hoe is de verhouding tot „justitie” in Paramaribo?

Blijkens WONG bestaat overal nog de majoorfunctie (12 p. 155; 17 p. 330 v.v.). Men vindt majoors ter standplaats van het groot-opperhoofd „waar de betrokken functionaris met de afdoening van allerlei zaken belast is”. Welke zaken? Hoe werkt hij? Hebben alle stammen inderdaad hun majoor?

Over de hoofdkapitein of grootkapitein kan ik kort zijn. Alleen Kanapé, de bekende Aukaner grootheid, schijnt die titel gedragen te hebben. Hoe zijn verhouding tot de granman als gezagsdrager was, is niet duidelijk.

In zoverre een „gran kroetoe” de gehele stam vertegenwoordigt, en voor de gehele stam beslissingen neemt, is zulk een vergadering eveneens te beschouwen als „orgaan” van de rechtsgemeenschap „stam”.

Tenslotte is er nog de „opperpriester” of „hoge priester”. Hiervoor heb ik geen Negerengelse term gevonden, tenzij de term „gran-obiaman”, welke bij MORTON KAHN aangetroffen wordt, aldus vertaald moet worden. Dit brengt ons tot beschouwing van:

§ 3. *De stam als cultusgemeenschap.*

Wij lezen in de verhandeling van de heer WONG o.m.:

„Toen Amakti” — granman van de Aukaners — „aan het Bestuur kwam, is echter de door zijn voorganger Oseisi opgeleide Kanapé opperpriester geworden” „Oseisi heeft, de geestelijke macht aan zich trekkend, een nieuwe Grantatá-bediening geschapen op Drietabbetje. Voor deze bediening leidde hij zijn kleinzoon Kanapé op”. Iets verder: „Kanapé trok de bediening van Granborie naar zich toe, en heeft thans [dit is ± 1938] de gehele geestelijke macht der Aucaners in handen” (17 p. 337 v.v.).

VAN LIER en DE GOEJE schrijven: „de granman is tevens

opperpriester en wordt onfeilbaar geacht, behalve, wanneer hij zondigt tegen de wetten van Grantatá”

A. WEMPE, oud-districtscommissaris, zegt in zijn commentaar op WONG's verhandeling o.m. „Was echter bij de Aukaners de Ottro-lo oppermachtig geworden door de wereldlijke en geestelijke macht in handen te krijgen, bij de Saramaccaners bleven die machten gescheiden” (17 p. 350 v).

Hieruit volgt dus, dat sommige schrijvers onderscheid maken tussen wereldlijke en geestelijke macht. Het lijkt mij een grote vraag of zulk een onderscheiding, of beter: scheiding, verhelderend werkt. Hoezeer het mogelijk lijkt de stam te beschouwen, hetzij als „rechtsgemeenschap” hetzij als „cultus-gemeenschap”, vereringsgenootschap, hetzij als bloedgemeenschap, men dient m.i. niet te vergeten, dat men zijden beziet van één en dezelfde totaliteit. Mama Cato, de stammoeder, is volgens WONG van ouds priesteres van een Afrikaanse cultus, waarzegster en hoedster van de Sweerie der Aukaners, waarmede zij stam-eenheid heeft gebracht en de suprematie der Ottro-lo bevestigd ¹⁾ (17 p. 335).

In hoeverre zijn nu de stammen cultus-eenheden, vereringsgenootschappen? Van de Boni's weten wij alleen dat bij hen een cultus bestaat, die VAN LIER die van Odoen noemt. Van de vereringsorganisatie van Paramaccaners en Matuari's schijnt niets bekend.

VAN LIER verklaart, dat de granman der Aukaners tegelijk „opperpriester” is. Maar tevens komt uit des schrijvers mededelingen de vraag op, in hoeverre nu de Aukaner stam één vereringsgenootschap is. Immers de „opo-ningre” schijnen in het bijzonder bij de Gwangswe-cultus te behoren, en de „biloningre” bij de Gedeosoe-cultus, zodat men de indruk krijgt, dat de stam der Aukaners, die als rechtsgemeenschap de duidelijkste eenheid vertoont, niettemin in twee vereringsgroepen uiteenvalt. Wat is het juiste verband tussen beide vereringsgroepen? Want een zeker verband is er kennelijk, al ware het alleen maar, omdat anders de positie van de granman als opperste cultus-leider niet denkbaar was (is).

¹⁾ In dit verband veroorloof ik mij te wijzen op de ongewenstheid, termen als „kleinzoon” en „neef” te gebruiken om verwantschapsbetrekkingen van matrilineaal karakter aan te duiden, gelijk door WONG en andere schrijvers geschiedt. Alleen uitdrukkingen als dochterszoon, zoonzoon, zusterszoon, broederszoon zijn m.i. bruikbaar, hetzij om erfopvolgingskwesties, hetzij b.v. clanverhoudingen te begrijpen.

Wat de Saramaccaners aangaat, vermeldt MORTON KAHN het geheime medicijnendorp Dahomey en spreekt van de Domini-lo als priester-clan. Noch hij, noch de HERSKOVITSen maken melding van een „opperpriester”. Volgens A. WEMPE evenwel hebben de Saramaccaners hun cultus van de „Gran Gado” en was de (toenmalige) „kapitein” van Dahomey de „gran obiaman” van die cultus; daardoor had hij grotere invloed dan de gran-man (17 p. 350 v.).

De betekenis van deze Afrikaanse cultus-vormen voor het rechtsleven samen te vatten, schijnt nog niet uitvoerbaar, al zal in het volgende daarvan nu en dan iets aangeduid kunnen worden.

Men mist echter nog te veel gegevens, vooral wat aangaat de kleinere stammen.

§ 4. *De stam als bloedgemeenschap.*

Dit te beschrijven zou betekenen een studie te maken van de (ware) zin, die de bloedverwantschap heeft voor de opbouw van de stam als gemeenschap en voor het saamhorigheidsgevoel van de onderdelen van de stam; zulk een studie zou geheel anthropologisch kunnen worden opgevat. Voor de naspeuring van het rechtsleven is het intussen van geen belang, of het saamhorigheidsgevoel, dat de leden van een stam of clan aan afstamming van één en dezelfde voorzaat ontleen, al of niet op fictie berust, of ten dele fictie is.

§ 5. *De „lo”: clan of unie van clans?*

De *lo* is een door bloedsbanden zich verbonden voelende groep mensen. Elke *lo* heeft haar eigen naam, welke niet is die van de leider der groep, noch die van een dorp of kreek, maar hier, in verband met de unieke herkomst der Bosnegergemeenschappen, terugvoert naar een vroegere plantage of plantage-eigenaar (zoals bekend is). „De Djuka's” zegt VAN LIER kortweg „hebben een matriarchaat. Een familie staat onder het gezag van de oudste oom van moederszijde” Van onze moeder — zo ongeveer lezen wij in *Rebel destiny* — krijgen wij onze clan (*lo*) en onze verwantschapsgroep (*mbē, bere*). En onze moedersbroers moeten wij gehoorzamen. Zij bestraffen ons, als wij verkeerd gehandeld hebben; zij maken ons duidelijk, wat goed is. In het dorp onzer moeder is ons echte tehuis; vandaar begraaft men ons, als wij gestorven zijn. Maar onze vader is onze vriend, die ons raad geeft. Van hem krijgen wij kennis van vele

goden, voor wie wij dansen, als wij volwassen zijn, en van de „kina”, die ons gezond houdt, als we die niet overtreden. En onze beide ouders zorgen voor ons (4 p. 140, 141).

De lo bestaat naar het spraakgebruik van het primitieve Bosland, uit de kinderen der „oude, oude grootmoeder”, alle langs de moederlijke lijn. Zij is exogaam. Maar men krijgt soms de indruk, dat in feite, als de verwantschapsgraad maar heel vaag bepaald kan worden, „als het ver genoeg is”, een huwelijk tussen twee veronderstelde lo-genoten kan voorkomen, zonder dat men vervalt in „pikadu”. Het is dus niet onwaarschijnlijk, dat er althans bij de Saramaccaners „uitwegregels” bestaan, die nog niet zijn opgespoord. De lo is — zoals reeds bleek — samengesteld uit bere's (mbè's), matrilineale groot-families, waarvan het exogame principe volstrekt vaststaat. Zo blijft dus de vraag: is de lo een clan te noemen, of een unie van clans? Is de toestand wat dit aangaat, overal dezelfde? Het zou veel opheldering kunnen brengen, indien wij beschikten over een monografie van één of meer clan's (lo's) uit elke stam.

§ 6. *De lo als cultusgenootschap.*

De lo, gezien als clan of unie van clans; de lo gezien als cultusgenootschap, het zijn onderscheidingen, die voor het besef van de lo-genoten zeker niet zullen leven.

Niettemin, een sterke magische band houdt de clan-genoten bijeen; zelfs het noemen van de clan-naam zelf is aan strikte taboevoorschriften gebonden. De namen der clan's zijn niettemin in het algemeen bekend, hoewel er ettelijke kwesties zijn, die hier nog vallen op te lossen. De lo-namen der Boni's zijn niet bekend; die van de Matuari's trof ik aan in een onuitgegeven handschrift van pater MORSSINK, getiteld *Boschnegeriana* (14)

Elke lo heeft zijn krutu-huis, alsook de heiligdommetjes of cultus-plaatsen, opgericht voor de matrilineale voorzaten, de belangrijke doden van de lo. En op het dorp, waar het clan-hoofd woont, dat de lo leidt, vindt men blijkbaar ook degenen, die weten, hoe zij de bovennatuurlijke krachten hebben te controleren en te richten in het belang van de lo. Hier zijn de obia's, die de clan (lo) bezit, de „krachten”, die alleen gehoorzamen aan de wil van die clan-leden, welke ter hantering daarvan zijn opgeleid.

Hierover vertelt vooral JUNKER opmerkelijke dingen (7 p. 73 v.): Men geraakt soms in grote magisch-religieuze moeilijkheden, in „foeka”, een psychische noodtoestand, waarin men de

aanleg van „kostgronden” verwaarloost en zich wekenlang met allerlei ceremoniën bezighoudt, waardoor het volgend jaar gebrek aan voedsel ontstaat.

Deze zijde van het leven van de clan of clan-unie: haar magisch-religieuze saamhorigheid, is dus van grote sociale betekenis. In hoeverre is het clan-hoofd tevens een cultus-leider? Of: hoe is de functie-verdeling? In hoeverre heeft elke lo zijn eigen „goden” en eigen cultus?

§ 7. *De lo als rechtsgemeenschap.*

Het hoofd van het voornaamste dorp van de lo, volgens HERSKOVITS, is hoofd van de lo. En het dorp, waar dit hoofd woont is *hoofdzakelijk*, niet uitsluitend, bewoond door zijn lo-genoten. De lo leeft dus niet als een gesloten eenheid op eigen terrein.

Van drie of vier verschillende lo's vindt men groepen bijeenwonen in één dorp. Aldus beschrijven de HERSKOVITSen de situatie onder de Saramaccaners. VAN LIER zegt over de Aukaners, dat „één lo meestal verscheidene dorpen omvat, welke soms ver uit elkaar liggen” ¹⁾.

Wat zeker de „lo” tot rechtsgemeenschap maakt, dat zijn rechten, die de lo heeft op bepaalde gronden en wateren.

De Saramaccaners — zegt MICHELS (13) — voelen zich „onbetwiste eigenaren” van de bossen langs de Gran Saramacca (de Suriname-stroom). De verschillende lo's hebben rechten op „bepaalde door krekken of andere herkenningpunten begrensde bos-complexen, die zij verklaren als vanouds in hun gebied te hebben bestaan”.

De bewoners van Gansee wonen met toestemming van de lo der Abaisa's van het naburige dorp Lombè op hun grondgebied. En voorzover die bewoners zelf geen Abaisa's zijn, mogen zij slechts met uitdrukkelijke toestemming van de Abaisa's daarop kostgronden aanleggen, bomen vellen, jagen en vissen (13).

Men zou tot beter begrip van de aard der rechten, die door deze en andere lo's uitgeoefend worden, willen weten of hier sprake is van *jaarlijkse* „kostgrond”-vergunningen; of er tegenverplichtingen zijn in de vorm van betaling in geld, van goederen-

¹⁾ Het meest treffende voorbeeld van samenwoning van groepen, die tot verschillende lo's behoren, is Gansee, het Christendorp met zijn drie kapiteins, waar volgens MICHELS' reisrapport tien verschillende clan's (lo's) vertegenwoordigd zijn. Maar dit gekerstende dorp zal zijn eigen geschiedenis hebben.

levering of dienstprestatie aan de Abaisa-lo. Ik stel voor, de rechten, welke elke lo pretendeert op grond en wateren, voorlopig „profijtrecht” te noemen.

De inwoners van zeker dorp Kadjoe verkregen toestemming van de Domie-kapitein te Gansee, om, naar MICHELS' uitdrukking „in een der rechtsgebieden van de Domie-lo” te wonen, maar „zonder het recht er ook te werken”.

Volgens de interessante gegevens van MICHELS' rapport vormen de profijtgronden en -wateren van een lo — althans van de Domie-lo der Saramaccaners — *geen* aaneengesloten geheel. Groepen van de éne lo kunnen bijwoner zijn op het terrein van een andere lo- met of zonder grondbewerkingsrecht. Zijn er nog andere voorwaarden in de praktijk? Wat MICHELS mededeelt over de concessies Watkins en Mackintosh, de eerste „gedeeltelijk in 't rechtsgebied der Domie's,” leidt tot soortgelijke vragen.

Hij verwijst ook naar JUNKER's rapport van 1917, waarin verhaald wordt (13 p. 29 v.v.) van een Domie-lo-genoot die genoopt werd aan de Nassy-lo retributie te betalen van hout, door hem in zekere kreek bewerkt. Daar is ook de buitenstaander, die aan de lieden van Baliensoela als retributie een deel van zijn gezamelde nekoë moest afstaan. En diergelijke gevallen meer.

Naar mij voorkomt stemmen de gegevens der HERSKOVITS-en overeen met die van MICHELS. Elke clan (ik meen: lo) heeft zijn eigen gebied en in 't regioon van een clan (bij hen gelijk aan lo) mag alleen een clan-lid vissen in krekken of hard hout vellen, dat in de stad verkoopbaar is. Alle clan's aan de *bovenrivier* hebben (ook) land aan de *benedenrivier*, nabij het eindpunt van de spoorweg; een belangrijke benedenstroomse clan heeft grond diep in 't binnenland.

De schrijvers vinden het nuttig, dat een lo-genoot op elk riviertraject tenminste één of twee dorpen vindt, waar hij welkom is onder hen, die afstammen van dezelfde „oude, oude moeder”. Korthedshalve verwijs ik verder nog naar gegevens bij JUNKER.

Over de Aukaners alias Djuka's vermeldt VAN LIER, dat „het gehele vasteland en alle eilanden in de rivieren” (waar zij wonen) „is verdeeld tussen de lo's, met onderverdeling naar de dorpen (pranasi) en vervolgens naar de families (bere)”.

Wat die onderverdeling betreft, zou men de vraag kunnen stellen in hoeverre het dorp reeds tot een zelfstandige rechtsgemeenschap kan zijn uitgegroeid (12 p. 157 v.).

Het is mogelijk, dat ten deze de situatie, wat Aukaners aangaat, ietwat anders is dan waar het Saramaccaners betreft.

Maar zeer weinig gegevens wijzen op uitgroei van het dorp tot een rechtseenheid van territoriaal karakter; in het algemeen is het een punt van samenwoning, niet meer.

VAN LIER's aantekeningen vestigen de overtuiging, dat ook de profijtgronden en -wateren van elk der Aukaner lo's geen aaneengesloten arealen vormen. Zo zegt hij, dat een deel van het Lawastroomgebied, beneden de Abonasoengoe-watervallen Aukaner grond is, maar het zijn genoten van de lo's der bilonngre, die daar nederzettingen hebben.

Zo heeft elke lo (bij de HERSKOVITSEN: clan) een hoofd, gevestigd in het voornaamste dorp der lo. Hoe is de verhouding tussen de begrippen lo en „dorp”? Zijn vergaderhuis, dodenhuis, kromantihuis, menstruatiehuis „dorps” bezittingen of clan-goe-deren? In elk geval is HERSKOVITS' „clan-krutuhouse” in het dorp van de „clanchief” te vinden, gelijk voorouder-cultus-gebouwtjes en plaatsen van godenverering.

Het is intussen duidelijk, dat elke lo een bundeling is van kleine gesloten matrilineale groepen, waarover de volgende paragraaf handelt.

§ 8. *De bere of mbē.*

Op de tweede pagina van VAN LIER's hier veel aangehaalde verhandeling voert hij het begrip „familie” in — helaas zonder een omschrijving daarvan te geven.

Verscheidene „families” wonen samen in één dorp; alle leden van één familie wonen als regel in hetzelfde dorp, behoudens het feit, dat een man, gehuwd met een niet in het dorp wonende vrouw, bij die vrouw zal wonen. Het hoogste gezag in de familie berust bij de oudste man in jaren, oftewel „de oudste oom van moederszijde”. VAN LIER releveert die positie van moedersbroer als gezaghebbende over zusterszoon, waar hij vertelt hoe de eerste offerwater plengt voor 't welzijn van de laatste, als deze op reis gaat.

Een duidelijk inzicht in de familierechtelijke ordening verschaffen ons de HERSKOVITSEN; de „extended family” is een matrilineale verwantengroep, bestaande uit vele „wosu”, huishoudens. Zij omvat, naar het voorkomt, de nakomelingen, uitsluitend in de vrouwelijke lijn, van moedersmoedersmoedersmoeder (nēnē) aldus ongeveer zes generaties, doden en levenden. Althans, zover reiken de matrilineale verwantschapstermen, volgens MELVILLE HERSKOVITS' onderzoek (5 passim). Niemands vaderlijnige afstamming verschaft hem het lidmaat-

schap van enige „bere”. De vader, die zijn zoon wil meenemen op een tocht naar b.v. Paramaribo, moet daarvoor verlof hebben van zijn zoon's avunculus en zich verantwoorden, als er iets met de zoon is gebeurd, een ongeluk b.v.

Zij, die elkaar in de manlijke lijn bestaan, vormen in het geheel geen clan of een sociale groep: er schijnt geen spoor te zijn van dubbel-unilaterale organisatie. Maar in magische zin zijn ze toch een soort (taboe-)broederschap! Althans, wij lezen in het boek der Herskovitsen, dat de kinderen van hun vader de „goden” krijgen, voor wie zij dansen, en de „kina”, die hen gezond houdt, als zij die in acht nemen. Zij, die dezelfde „treef” hebben, kunnen daarom ongestraft de magische verbodstekenen verwijderen, die treefgenoten — dus agnatische verwanten — hebben geplaatst, dat is b.v. voor de ingang van een hut, bij de monding van een kreek of aan een vruchtboom hebben opgehangen. De vraag, of hier sprake is van overblijfselen van (patrilineaal) totemisme laten wij liever rusten (5 p. 721 v.v.).

Wat de wosu is, is duidelijk: zij is het huishouden van moeder en kinderen, of misschien van grootmoeder plus moeders en haar broers, plus haar kinderen. De echtgenoot van de moeder heeft jegens haar wosu allerlei verplichtingen, vooral tot instandhouding van dit huishouden. Vele wosu's, verwanten tot in de vijfde of zesde generatie, vormen de mbê, of bere; een gesloten matrilineale verwantengroep, sub-clan van de clan genaamd lo, of clan, behorende tot de clan-unie genaamd „lo”.

Is deze bere ook een rechtsgemeenschap te noemen?

Een dorp, zo lezen wij in *Rebel destiny* (4) is in kwartieren of wijken verdeeld; elke wijk draagt de naam van de bere, welke haar bewoont en waaraan zij behoort.

De bere heeft dus een eigen naam. In haar kwartier heeft de bere dan een vereringsplaats voor de godjes van de verwantenschapsgroep. Er is volgens VAN LIER en DE GOEJE (12) een „familieraad”, die bestaat uit de oudste mannelijke leden ener „familie”, en welke alle zaken van belang regelt.

Voorts wordt door de HERSKOVITSEN gezegd van de bere, dat zij „holds political sway over a given portion of land”. VAN LIER zegt (onder rechtspraak): „op het terrein, toebehorende aan een familie, mag elk lid der familie, zonder aan iemand vergunning te vragen, een boom vellen bouw materiaal verzamelen, tasbladeren halen, nekie kappen kostgrond aanleggen”.

Wie niet tot de „familie” behoort, mag dit blijkbaar niet;

West-Indische Gids XXXIII

heeft vergunning nodig. Wordt bij een vergunning een tegenprestatie bedongen?

De vraag, inzake rechtsgemeenschap boven gesteld, moet bevestigend beantwoord worden.

Daar tussen bere-genoten een strikt huwelijksverbod bestaat, is het duidelijk, dat de bere een clan is, dan wel, in loverband gezien, een sub-clan van de lo.

Is nu het profijtgebied van de lo — de gronden en wateren — geheel opgedeeld in bere-complexen? Is er land of water dat *wel* onder een lo behoort, maar *niet* tot een bere? Zijn er voorbeelden bekend van overdracht van rechten op de grond (het water) van de éne bere aan de andere, ruilovereenkomsten, of zelfs koop- of pandovereenkomsten, schenkingen? Hoe kan men deze rechten van de bere het beste noemen, bezits- of gebruiksrecht of beheersrecht?

Zijn er grondgeschillen bekend tussen bere en bere, en hoe werden die beslist?

Men moet dus in de bere de kleinste rechtseenheid van de volksordening zien; ook de bere valt te beschrijven als vereringsgenootschap, als rechtsgemeenschap en als bloedsgemeenschap. Hiermee zij voorlopig volstaan.

Slechts één vraag: kan een bere zich tot lo verheffen en op welke wijze gebeurt dit? Kan een sterk uitgegroeide bere zich splitsen in twee of meer bere's, en op welke wijze gebeurt dat?

II. RECHTEN EN PLICHTEN VAN DE ENKELING

Individueel bezit van lijfgoederen, gebruiksvoorwerpen en sieraden is ook hier min of meer vanzelfsprekend. Het bezit van huizen en hutten is individueel (gelijk zal blijken) ook meestal dat van vruchtbomen of andere beplantingen. De man kan zich buiten zijn geboortestreek begeven, om zich individueel te verrijken. Het matrilineale clan-stelsel annex meervrouwendom brengt grotere beweeglijkheid der manlijke individuen mee. Is overgang van de éne lo naar de andere mogelijk? Zo ja, met welk ceremonieel? Inwoning in het dorp van zijn vrouw brengt voor de man geen verandering in positie tegenover haar bere of lo mee; hij blijft „gemeenschapsvreemde” (wakeme).

Zijn er *standen* of bestaat er gelijkheid in rechten en plichten tussen alle individuen? Dat er slavernij onder de Bosnegers zelf zou zijn, is een situatie, die tot het verleden behoort sinds de stam der Boni's van zijn slavenstaat ten opzichte der Aukaners

is bevrijd; van het bestaan van schuldslavernij blijkt niet.

Kunnen wij de „priesters” (gadoman, obiaman) alse en afzonderlijke stand beschouwen? Volgens VAN LIER is de Ottro-lo de lo der Gwangwella-priesters onder de Aukaners, de Pedro-lo die der Gedeosoe-priesters. Wie niet van deze lo's is, kan geen „priester” zijn. De eerste cultus kent alleen manlijke, de tweede zowel manlijke als vrouwelijke dienaren, zelfs een hoofdpriesteres. Er is een soort selectie en opleiding van priesters; men wordt als clan-lid gadoman door een soort coöptatie-systeem (12 p. 202 v.v.).

Vererving van hoofdenambten (kapiting, gran kapiting e.a.) in de moederrechtelijke lijn, binnen lo en bere, schijnt algemeen te zijn, al is er mogelijkheid tot keuze door middel van een „krutu”, uit gelijkgerechtigde kandidaten.

Met voorbehoud ten aanzien van de granman der Aukaners, schijnt gezegd te kunnen worden, dat er geen sprake is van standsvoorrechten en plichten.

Uit de omgang van individuele Bosnegers met gemeenschapsvreemden, uit arbeidsovereenkomsten, door Bosnegers buiten hun stamgebied gesloten, uit vervoersovereenkomsten, die het bereizen van het binnenland mogelijk maken, blijkt voldoende van de handelingsbevoegdheid van het individu, buiten bere of lo-gezag om optredende. Een afzonderlijk voogdij-instituut is (nog) niet ontstaan. Door hun manbaar- of huwbaarverklaring verkrijgen jongelui van beide sexen hun handelingsbevoegdheid. In beginsel is deze voor beide sexen gelijk.

In het voorgaande zijn echter wat gegevens nopens Saramaccaners en Aukaners bijeengebracht — niets over Boni's, Saramaccaners, Matuari's (10 p. 100; 12 p. 263 v.).

III. BESTUUR EN RECHTSPRAAK

Dit hoofdstuk zou heel lang en interessant kunnen zijn, indien wij de verspreide gegevens, die wij vinden bij VAN LIER en DE GOEJE, STAAL, de HERSKOVITSen en anderen, zouden kunnen aanvullen en vergelijken met de gegevens van districtscommissarissen en hun archieven, en inzonderheid met die van het archief te Paramaribo. Ook zouden dan allerlei geschillen en de manier, waarop die beslecht werden, kunnen worden beschreven, die de verhoudingen in Bosnegerland duidelijk belichten. De mij toegestane plaatsruimte in dit tijdschrift noopt mij tot beperking.

Vanzelfsprekend kan men in Bosnegerland geen scheiding

tussen Bestuur en Rechtspraak verwachten; toch is de vooral door VAN LIER beschreven scala van lagere en hogere kroetoe's belangwekkend; men mag hopen, dat gegevens van Matuari's, Boni's, Paramaccaners en aanvullende feiten wat Saramaccaners en Aukaners aangaat, het beeld te zijner tijd zullen vervolledigen.

IV. VERWANTSCHAPS-, HUWELIJKS- EN ERFRECHT

§ 1. *Gezin en gezinsvermogen.*

Tot de „wosu” der gehuwde of gescheiden vrouw of weduwe behoren haar zoons, voorzover zij nog niet, na huwelijk, hun intrek hebben genomen bij een eigen vrouw, en haar dochters, zolang zij niet een eigen „wosu” hebben opgezet. Daartoe behoort niet — als zij die nog heeft — haar echtgenoot. Hij woont of bij haar in, of bezoekt haar regelmatig; soms woont hij met zijn vrouw in zijn eigen dorp, bij eigen bere en lo. Hij is leermeester en vriend van zijn kinderen, maar heeft geen gezag over hen; wel is hij medeverantwoordelijk voor hun onderhoud.

Er is geen gemeenschap van goederen tussen echtgenoten; zij hebben elk hun eigen bezit en de man beheert niet wat aan zijn vrouw toebehoort, noch de vrouw, wat van haar man is. De vrouw bezit het huis, de hut, welke haar man in zijn of haar dorp heeft neergezet, toen het huwelijk tot stand kwam.

De man dient het huishouden op verschillende manier: hij verschaft zijn vrouw een boot, om er mee naar haar kostgrond te gaan — haar bezit — hij kapt kostgrond voor haar open, zij beplant de grond. Hij is verplicht voor de wosu van zijn vrouw ter visvangst en op jacht te gaan en allerlei zaken te kopen. De vrouw bereidt haar man voedsel; zij beheert de voorraad. Bij scheiding behoudt de vrouw alles; de man heeft slechts recht op eigen kleren, zijn boot, hangmat, geweer, pijlen en boog. Wanneer het juist is, dat zoons niet alleen niet van hun vader, maar ook niet van hun moeder erven, staat de conclusie vast, dat men in Bosnegerland niet kan spreken van een gezinsvermogen, hoogstens van een huismoederlijk vermogen; vermogensrechtelijk staat de man, evenals de zoons, buiten het gezin.

Alhoewel vaderschap verplichtingen schept, brengt het matrilineale verwantschapsstelsel mee, dat de vraag „wie is Uw moeder?” sociaal verreweg de belangrijkste is. Gedurende de zwangerschap der moeder heeft de a.s. vader tal van voorschriften in acht te nemen; op zijn komend vaderschap valt alle na-

druk. Ook het „kopen” van een naam voor de jonggeborene schijnt een zaak te zijn van de ouders, niet van de moeder en haar bere-genoten alleen.

De ongehuwde moeder — hoewel gehoond — vindt voor haar kind een plaats in de „bere” — de vraag of zijn vader naderhand het kind op een of andere wijze kan „erkennen”, vindt geen antwoord in de gegevens. Ook blijkt niet of de gemeenschap, hetzij bere, hetzij lo, vóór de geboorte van het kind een huwelijk tussen de a.s. ouders kan afdwingen.

Is een ceremoniële opname van elk kind in zijn moeders bere, welke VAN LIER voor de Aukaners beschrijft — en waarbij de vader geen rol speelt — ook bij andere stammen bekend?

Is *adoptie* bekend, waardoor een kind of een reeds opgegroeid persoon van de ene bere naar de andere kan overgaan? Slechts eenmaal wordt in de literatuur van adoptie gesproken, n.l. waar HERSKOVITS van de stammoeder der „Charlotte bere” zegt, dat zij werd geadopteerd door de Awana-lo. Overigens komt men zelfs het woord niet tegen.

Dat een „wosu” gemakkelijk ontstaan kan en gemakkelijk ontbonden kan worden is duidelijk; de banden van de bere, welke vele wosu's omvat, blijven onveranderlijk. Nergens wordt vermeld dat een wosu zich van haar bere kan afscheiden en tot een andere (sub)-clan kan overgaan. De band, die de bere-genoten van al die wosu's verbindt, is die, welke men overal elders kan vinden onder de leden van bloedgemeenschappen: het deelgenoot zijn van allen in belediging, verwonding, beroving aan één hunner begaan; de dood, die één hunner werd berokkend; aansprakelijkheid der collectiviteit voor de schulden van één der genoten (12 vooral § 64-70).

§ 2. *Het huwelijk.*

De huwelijksverboden zijn samen te vatten in de regel, dat huwelijken tussen bere-genoten altijd onmogelijk zijn; tussen lo-genoten van verschillende bere waarschijnlijk ook (steeds? overal?) verboden zijn. Maar het laatste dient nog onderzocht te worden.

Evenmin is het zeker, of huwelijken tussen vaderzijdige verwanten b.v. tussen moederszoon en zijn vadersbroersdochter — zo zij niet van dezelfde clan zijn — wel geoorloofd zijn. Dit geldt ook voor de vraag, of moederzijdige verwanten van verschillende clan — b.v. moederszoon en zijn moedersbroerskind — kunnen huwen. HERSKOVITS zegt: „to marry a cross-cousin

to whom one is not related socially a marriage of this kind is not regarded with disfavor".

Een vorm van verloving pleegt aan het (eerste) huwelijk vooraf te gaan: het initiatief berust bij de jongelui. Is er ook een vorm van kinderverloving? Ook bij Aukaners? De gegevens van de HERSKOVITSen wijzen in die richting, wat de Saramaccaners aangaat. De verloving — zie ook VAN LIER's beschrijving — schijnt bindend voor partijen, heeft rechtsgevolg. Zijn hierover meer gegevens bijeen te brengen?

Alleen MORTON KAHN kleineert de betekenis der huwelijks-sluiting („a purely economic institution"); VAN LIER geeft voor de Aukaners sprekende gegevens. Komt het matrilineale karakter van het huwelijk overal uit in dezelfde trekken? Ik bedoel: *a*) de vrouw, hoe oud ook, behoeft altijd de toestemming van moedersmoedersbroer of moedersbroers of broers; *b*) de oudste (moeders)broer plengt een offer, voltrekt het huwelijk in magisch-religieuze zin, *c*) de bruijom heeft ook medewerking van zijn „tioe" nodig. (10 p. 122 v.; 4 p. 298 v.; 12 p. 249, 267, 270).

Bijzondere aandacht zou ik willen vragen voor één trek van het Bosneger-huwelijk, welke de meest belangwekkende is: de bruidsprijs, die betaald moet worden door de man met hulp van bere-genoten aan de vrouw en haar bere: een reeks prestaties en geschenken. Volgens de HERSKOVITSen zijn het: *a*) werk voor de a.s. schoonmoeder: herstel van haar hut, gereedmaking van haar kostgrond, *b*) een rijst- en een cassave-grond voor de a.s. vrouw schoonkappen, en één veld voor de schoonmoeder. *c*) houtsnijwerk schenken, *d*) een kano leveren voor de a.s. vrouw en haar moeder, *e*) een slaaphut bouwen bij de „kostgrond", en een huis in 't dorp van hun intrek, *f*) leveren voor de bruidstijd: bankjes, haarkammen, kledingstoffen, *g*) een ijzeren pot, kopjes, visgerei, *h*) een extra-hangmat, *i*) oor-, arm-, voetringen, kralen.

VAN LIER vermeldt tegengeschenken van de kant der vrouw.

Wanpraestatie van de zijde van de man leidt tot verbreking der verloving. Het ernstige gevolg daarvan is, dat zo'n man bij geen enkele vrouw meer als echtgenoot in aanmerking kan komen. Dit geheel van praestaties, hier boven bruidsprijs genoemd, is alleen zo omvangrijk bij het eerste huwelijk van een vrouw. Om dit alles te kunnen doen en leveren, dient de man hulp van zijn bere te hebben! Tenslotte dient hij ook voor zichzelf een hut te hebben, waar zijn „kandoe" voorhangt, en waarin zijn vrouw of vrouwen nooit mogen komen om te zien, wat hij bezit (10 p. 122, 123; 4 p. 300 v.).

Deze bruidsprijs is wel zeer merkwaardig in dit matrilineale huwelijk. Een andere bijzondere trek daarvan is, dat men het dubbel-matrilokaal zou kunnen noemen. De huwenden kunnen gaan wonen hetzij in het dorp en onder de bere van de vrouw, het zij in het dorp en onder de bere van de man — maar niet in een dorp ter vrije keus van het paar.

Deze gegevens betreffen Saramaccaners en Aukaners. Hoe staat het met gegevens van de andere stammen?

§ 3. *Meervrouwendom.*

De aard der matrilineale verhoudingen vergemakkelijkt, naar mij voorkomt, meervoudige huwelijken. VAN LIER en DE GOEJE menen, dat heel wat mannen ongehuwd blijven.

Er schijnt geen sprake te zijn van ongelijkheid in positie der verschillende vrouwen van één man; elke vrouw immers heeft haar eigen huishouden. Een vraag is, of het de man geoorloofd is, meer dan één vrouw tegelijk uit dezelfde bere te hebben.

Het ontbreken van huwelijksgoederenrecht en de betrekkelijke losheid van de huwelijksband maken de mogelijkheid, meer dan één vrouw te hebben, vrij groot.

§ 4. *Huwelijksontbinding.*

In geval de dood het huwelijk beëindigt, heeft het „poti na blaka”, de voorgeschreven rouwtijd van twaalf maan-maanden, meer dan alleen magisch-religieuze betekenis. Het betekent voor de rouwdragende niet alleen geslachtelijke onthouding, maar ook een verbod om te werken. Op de bere van de *overledene* rust de plicht gedurende de rouwtijd de weduwe of weduwnaar te onderhouden. Dit is een zaak van recht. De man die zijn overleden vrouw heeft mishandeld of haar ontrouw is geweest, de weduwe, die haar man heeft bedrogen — zij kunnen van de bere of lo van de overleden echtgenoot een weigering tot onderhoud krijgen. Hiertegen kan de verwantschapsgroep van de overledene in rechten opkomen, bij kroetoe en granman. (12 p. 282-284)

Dit geldt voor de Aukaners. Hoe is het bij andere stammen?

In dit verband zij de aandacht gevestigd op een instituut, dat men misschien zwagerhuwelijk of mogelijk beter reinigingshuwelijk kan noemen. Een „rite de passage”? De weduwe wordt naar Saramaccaans gebruik gebracht naar de broer of „neef” (moederszusterszoon) van haar overleden man en eerst als deze met haar gemeenschap heeft gehad, is zij vrij; wie dit gebod overtreedt zal sterven (12 p. 287; 8 p. 93; 4 p. 213 v.).

JUNKER, die hierover uitvoerig is, vermeldt ook, dat de man-weduwnaar zich moet losmaken van de jorka der vrouw, waarmee hij geleefd heeft, door zich bij een vrouw, die niet van zijn stam is, te „reinigen” (soms een willekeurige vrouw in Paramaribo!).

Volgens het echtpaar HERSKOVITS evenwel is het een plicht van de mans-verwantengroep, voor het einde van de taboeperiode een andere man voor haar, de weduwe, te vinden. De eerste, die daarvoor in aanmerking komt, is de mansbroer. Is er geen naaste mansverwant beschikbaar, dan moet er een man gezocht worden.

De weduwe zal, indien zij geen huwelijk met haar mansverwant wil, toch aan 't eind van haar rouwperiode, volgens HERSKOVITS twee nachten met hem doorbrengen, waarna zij vrij is, een andere man te nemen. De zwangere weduwe rouwt niet. Gedurende haar zwangerschap behoort de oudste mansbroer of wie hem vervangen kan, elke nacht bij haar te zijn.

In hoeverre moet men met de HERSKOVITSen het bestaan van een zwagerhuwelijk bij de Saramaccaners aannemen? Hoe is het bij de andere stammen? Den man, die meer dan één vrouw heeft, wordt gedurende de rouwperiode eveneens sexuele onthouding opgelegd.

Volgens de HERSKOVITSen zal de weduwnaar-vader, indien zijn vrouw kinderen achterlaat, de hut van zijn vrouw gaan of blijven bewonen; hij zal zijn dochters evenwel elders onderbrengen; gelijk omgekeerd de weduwe haar zoons niet bij zich houdt. Dit alles, omdat men de wrok van de overledene, gericht op zijn zoons of haar dochters, vreest. Heeft de weduwnaar een afdwingbare plicht tot inwoning bij zijn kinderen? Bij alle stammen?

Echtscheiding is veelvuldig; overspel niet ongewoon blijkens VAN LIER. De echtscheiding gaat gewoonlijk van de vrouw uit. Het schijnt een informeel uiteengaan te zijn. De enige *rechtseis*, die nagekomen moet worden, is de verplichting der scheidende vrouw, van de scheiding kennis te geven aan moedersbroers en broers, die de bere van de man moeten inlichten. Gaat de scheiding van de man uit, dan doet hij evenzo ten aanzien van zijn broers en moedersbroers. Dit houdt ongetwijfeld verband met rouwtijd-verplichtingen.

De rechtsgevolgen, die scheiding voor de kinderen heeft, verdienen m.i. nog heel wat andere bestudering. Hoe staat het b.v. met de verantwoordelijkheid van de gescheiden man voor zijn kinderen?

Er zou menige echtscheidingszaak voor de kroetoe's komen. Bijeenbrenging van enige gegevens daarover zou, vooral indien zij op verschillende stammen betrekking heeft, ons inzicht in het sociofamiliale systeem der Bosnegers verdiepen.

§ 5. *Vragen van erfrecht.*

Er is, hoezeer de matrilineale verwantengroep rechtsgemeenschap moge zijn met woon-, grond- en waterrechten, duidelijk individueel bezit van huizen, huisraad, verhandelbare goederen, vruchtbomen, geld, wapens, werktuigen, boten, sieraden.

De hoofdregels van erfrecht zijn bekend. „Kinderen erven nooit van hun vader” zegt VAN LIER en men kan er aan toevoegen: zoons erven ook niet van hun moeder. De erfgenamen van de man zijn de zoons van zijn zusters (zonder onderscheid in rang of volgorde?) ¹⁾ Erfgenaam der vrouw zijn haar dochters; zo zij die niet heeft, haar zusters of zustersdochters.

Goederen vererven niet buiten de gesloten kring der bere- of lo-genoten. Hetgeen over vererving van waardigheden in de literatuur te vinden is, biedt onvoldoende zekerheid. HERSKOVITS' beschrijving leidt tot het aannemen van een erfrecht met electie, waarbij overlevende broers van een gestorven hoofd voorgaan boven zusterszoons; het laatste woord is aan de clan-genoten, aan de kroetoe. Pater MORSSINK gaat kennelijk uit van een eerstgeboorterecht in matrilineale zin. Ook MORTON KAHN gaat daarvan uit.

WONG spreekt zelfs van de *aanwijzing* (tot opvolger) van een *kleinzoon*, Oseisi, door het Aukaner groot-opperhoofd Bijman. (Men zie verder 17 voor andere voorbeelden). Speelde hier de wisselvallige politiek van het gouvernement t.a.v. de opvolging der granmans een verwarrende rol? Ook hier zijn nadere gegevens vereist.

„Grantatá” te Drietabbetje schijnt de meer waardevolle goederen van een „wisiman”, wiens nalatenschap vervloekt is, te beërven.

IV. OVERIGE HOOFDSTUKKEN VAN RECHT

Men zou willen weten, in hoeverre de „kostgrond”-bewerker

¹⁾ De aard der goederen heeft geen invloed op de vererving. Het lijkt niet aan te nemen, dat VAN LIER gelijk heeft, als hij zegt: Is één der zoons dood, doch heeft hij mannelijke kinderen achtergelaten, dan zijn die erfgerechtigd. Verwacht mag worden dat plaatsvervulling voor vooroverleden zusterszoons door hún zusterszoons geschiedt.

zich door ontginning en tuin-aanleg individuele rechten verschafft. Wat kan hij, binnen de verhoudingen van bere- en lo-rechten, met zijn tuin doen? Kan hij die b.v. verpanden of ruilen of b.v. verkopen aan bere- of lo-genoten? Kan hij desgewenst een bere-genoot, indien hij den grond braak heeft laten liggen, beletten in zijn plaats de grond opnieuw te bebouwen? Individueel bezit van woonerven heeft zich nog niet ontwikkeld; huizen zijn dientengevolge roerend goed.

Vruchtbomen bezit men, zonder rechten te hebben op de grond, waarop zij staan; althans vinden wij bij VAN LIER, dat wie vruchtbomen erft in een vreemd dorp, die gewoonlijk aan een inwoner daarvan ten geschenke geeft. Veebezit schijnt nergens voor te komen. Wat weten wij van het contractenrecht in Bosnegerland? De familie, zegt VAN LIER, „is verantwoordelijk voor de schulden van de enkeling” en hij vermeldt voldoende bijzonderheden o.m. over eigen richting en dwangmiddelen, zodat aan het voorkomen van individuele schulden niet behoeft te worden getwijfeld. Kunnen die schulden ook door geldlening ontstaan? Kennen de Bosnegers verpanding van roerend goed, van vruchtbomen of huizen, boten? Verhuren zij b.v. boten? Sluiten zij *onderling* wel arbeidscontracten? In hoeverre nemen bere of lo als rechtseenheden deel aan het verkeer, b.v. bij vervoersovereenkomsten? (riviervvaart). In hoeverre komen gezamenlijke ondernemingen voor? (houtkappen, hout afvlotten, vissen).

VAN LIER en DE GOEJE weten vrij veel te vertellen over de wijze van bestraffing van wat Bosnegerland delicten acht. Er zijn daaronder vermogensstraffen b.v. gedwongen levering van rum of van een boot aan de granman, als boete; vormen van dwangarbeid, ook veroordeling tot algehele werkeloosheid, ontorende straffen. Er is of was ook de (wreed uitgevoerde) doodstraf. Bij welke delicten bepaalde straffen behoren is in 't algemeen niet duidelijk en het proces te beschrijven, dat tot strafoplegging leidt, is maar ten dele mogelijk (12 p. 277, 254, 256 v.).

Er ontbreken nog practisch alle gegevens op dit punt, welke op de Saramaccaners, Matuari's, Paramaccaners of Boni's betrekking hebben.

Tot besluit van dit korte overzicht veroorloof ik mij, de wens uit te spreken, dat een stelselmatige beschrijving van het recht in Bosnegerland, door toevloeiing van meer gegevens, eerlang ondernomen kan worden.

LITERATUUR

waarnaar werd verwezen

1. BRUYNING, mr F. E., De figuur van het recht van „allodiaal eigendom en erfelijk bezit” in Suriname. *Rechtsgeleerde opstellen door zijn leerlingen aangeboden aan Prof. dr H. Dooyeweerd*, 1951.
2. COLL, C. VAN, Land en volk in Suriname. *Bijdragen van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde* (van Nederlandsch-Indië), deel 58, 1903.
3. COSTER, A. M., De Boschnegers in de kolonie Suriname. *Bijdr. Kon. Inst. Taal Land Volkenk.* 3e volgrees, deel I, 1866.
4. HERSKOVITS, MELVILLE J. & HERSKOVITS, FRANCIS S., *Rebel destiny*, 1934.
5. HERSKOVITS, MELVILLE J., The social organization of the Bushnegroes of Surinam. *Proc. 33rd Congress of Americanists*.
6. JUNKER, L., Over de afstamming der Boschnegers. *De West-Indische Gids*, jaargang 5, 1923.
7. JUNKER, L., Godsdienst, zeden en gebruiken der Boschnegers. *W. I. Gids* 6, 1924.
8. JUNKER, L., De Godsdienst der Boschnegers, *W.I.Gids* 7, 1925.
9. KAHN, MORTON C., Notes on the Saramaccaner Bush Negroes of Dutch Guiana. *American Anthropologist* 31, 1929, no. 3.
10. KAHN, MORTON C., *Djuka. The Bushnegroes of Dutch Guiana*, 1931.
11. LIER, WILLEM FR. VAN, Bij de Aucaners. *W.I.Gids* 3, 1921; 4, 1922-1923.
12. LIER, W. F. VAN (& C. H. DE GOEJE), Aanteekeningen over het geestelijk leven en de samenleving der Djoeka's. *Bijdr. Kon. Inst. Taal Land Volkenk.* 99, afl. 2, 1940.
13. MICHELS, J., Reisrapport van 28 Jan. 1948, no. 425 (mij ter hand gesteld door Prof. dr R. A. J. van Lier).
14. MORSSINK CSSR, F., *Boschnegeriana* (manuscript in boekerij Suri-naamse Missie, Keizersgracht 218, Amsterdam).
15. Politieke contracten met de Boschnegers in Suriname. *Bijdr. Kon. Inst. Taal Land Volkenk.* 71, 1916.
16. STAAL, G. J., Boschneger-herinneringen. *W.I.Gids* 4, 1922.
17. WONG, E., Hoofdenverkiezing en stamverdeling der Boschnegers in Suriname. *Bijdr. Kon. Inst. Taal Land Volkenk.* 97, 1938.

SUMMARY

QUESTIONS CONCERNING SURINAME BUSHNEGRO LAW

The author, expert on Indonesian *adat*-law and other non-Western indigenous law systems, has collected material from the few existing publications on Suriname Bushnegro law in order eventually to get a clear picture of the gaps in our knowledge concerning the Bushnegro-communities.

He asks questions about the delimitation of different tribes and their number, the authority of the „gran-man” (chieftain); about the organization and the rights of the tribes and their functionaries; about the tribe as a religious community and as a community based on kinship. He asks whether a *lo* is a union of matrilineal extended families or a clan; he treats of *lo* as a religious and as a legal society, of the *bere*, the matriarchal kinship-group consisting of households and the relation of the fathers towards their children.

Further questions are asked about the rights and obligations of the individual, about administration and jurisdiction, about kinship law, marriage-law and inheritance (including family property, adoption marriage ceremonies, polygamy, divorce). On land rights, debts and contracts hardly anything is to be gleaned from the existing literature.

The reader of the summary is referred to the bibliography for the publications on which dr PRINS has based his survey of what is known and of the subsequent inquiry.

Bouwsteentjes

Mr A. H. A. M. BORRET, lid van het Hof van Justitie, was van 10 Mei 1881 tot 9 Januari 1882 benoemd lid van de Koloniale Staten. Van de 10 openbare vergaderingen welke in die tijd gehouden zijn, heeft hij er slechts 2 bijgewoond. Hij voerde op geen dezer vergaderingen het woord.

De loopbaan van dit *zwijgend statenlid* is merkwaardig: Op 31 December 1881 werd hem eervol ontslag verleend als lid van het Hof; op 11 Februari 1883 werd hij door Monseigneur SCHAAP tot priester gewijd. In 1888 nam hij, Provicaris zijnde, waar als Bisschop. — Tijdens deze waarneming overleed hij op 6 Februari 1888.